D·N
29/8 1948

Majoritetsstyre eller demokratisk samling

I maj skulle enligt Svenska Gallupinstitutets opinionsundersökning 49,9 proc. av väljarna ha stått på oppositionspartiernas sida, medan 49,6 procent stödde socialdemokratin och kommunismen. I augusti föreligger en skillnad av samma storleksordning, men till oppositionens nackdel. Hur det går den 19 september vet ingen, men någon väsentlig ändring i förhållande till dessa undersökningars resultat är inte att vänta. Detta innebär att en märklig jämvikt mellan socialistiska och icke socialistiska partier utmärker svensk politik. Var majoriteten kommer att stanna inom folket och inom andra kammaren kan bero på rena tillfälligheter — en eller annan straxx före valdagen inträffad händelse respektive valsystemets slumpartade utslag i några få valkretsar. All sannolikhet talar dock för att den socialdemokratiska majoriteten går förlorad och att regeringen alltså, om den kvarstår ur partisynpunkt oförändrad, systematiskt måste söka stöd hos det parti som statsministern förklarat stå utanför den svenska demokratin.

Redan av principiella och ständigt verksamma skäl är en samregering av de demokratiska partierna, såsom Dagens Nyheter gång efter annan framhävt, utomordentligt starkt motiverad. Den skulle leda till att besluten förankrades hos det stora flertalet och på denna väg stärka demokratin, den skulle medföra ökad saklighet och minskade motsättningar.

Men i det läge som nu föreligger måste ett sådan samregering anses vara icke blott önskvärd utan nödvändig. Ett maktmonopol som bygger på ett par procents, eller kanske några tiondels procents, övervikt bland väljarna och folkrepresentanterna ter sig underlig från förhållanden som ett avsteg från folkstyrelsens grundsatser, och dess orimlighet blir alldeles särskilt påtaglig om ett erkänt antidemokratiskt parti blir tungan på vågen. Både inåt och utåt kommer en sådan hasardens regering att sakna erforderlig kraft och auktoritet.

Valmännens ställning till frågan är klar. Den ena opinionsundersökningen efter den andra har visat att en väldig majoritet inom alla partier utom det kommunistiska önskar en på bredare bas byggd styrelse. Vid den senaste undersökningen, i maj i år, uttalade sig blott 20 procent (bland socialdemokraterna 31 procent) för en enpartiregering, medan 62 procent (bland socialdemokraterna 53 procent) krävde en flerpartiregering; av undersökningen framgår också att ett stort flertal inom alla demokratiska partier anser att blott kommunisterna skall uteslutas vid regeringsbildningen. Det block som får majoritet vid valen handlar alltså i strid med väljarnas uppfattning, om det inte genom samarbete med motståndaren utvidgar majoritetsblocket till demokratisk samling. Ett fortsatt maktmonopol — socialistiskt eller icke socialistiskt — skulle innebära en politikernas seger över väljarna.

Att partierna i denna centrala fråga inför valen intar skilda attityder är av taktiska skäl förståeligt. Socialdemokraterna står reserverade eller kritiska till tanken på en samregering: de vill på detta sätt inge valmännen förställningen att ett socialistiskt nederlag skulle betyda ett slags reaktion, en total överflyttning av makten till oppositionen. De icke socialistiska partierna är av rakt motsatta skäl mera benägna att positivt diskutera samarbetstanken: de vill inför väljarna klargöra att de inte hyser de avsikter och anspråk som man på regeringshåll tillägger dem.

Vilka partiernas motiv än må vara — på denna punkt har oppositionen majoriteten och de starkaste saksskälen för sin ståndpunkt. Och givet är att de utlandsen från oppositionshåll som gjorts till förmån för samverkan är så bindande att de mest energiska försök att åstadkomma en samregering av de demokratiska partierna kommer att göras om socialismen försättes i minoritet. Man må hoppas att det socialdemokratiska avståndstagandet från denna möjlighet inte är lika allvarligt menat. Att socialdemokratin skulle stå utanför regeringen, om partiet blir något svagare än den samlade oppositionen, vore orimligt, och likaså att partiet i denna situation skulle regera vidare på kommunisternas röster.

Hoppet om att valet skall resultera i samverkan hindrar inte att valstriden även från oppositionens sida förs med skärpa och energi. Tvärtom! Ty det nuvarande maktmonopolets bestående är den enda vägen att komma fram till saklighet och samarbete.

Sveriges läge ur internationell synvinkel

Den serie artiklar som dr Per Jacobsson publicerat i Dagens Nyheter är av största betydelse för bedömandet av läget i Sverige. Författarens sakkunskap är ostridig; han förenar på ett kanske enastående sätt nationalekonomisk kompetens med på erfarenhet och ingående studier grundad kunskap om internationella förhållanden. Hans vilja och förmåga att opartiskt jämföra svenska och utländska förhållanden står likaledes utom diskussion. De svar han givit på Dagens Nyheters frågor borde därför inte kunna förbigås i den svenska debatten.

Sveriges och Schweiz ekonomiska läge inbjuder till jämförelser därför att båda länderna stått utanför kriget och vid dess slut var Europas bäst lottade. Att Schweiz ställning, valutamässigt och statsfinansiellt, efter tre års fred är vida stabilare än Sveriges kan inte gärna förnekas. För att bryta udden av detta konstaterande har socialdemokratin i vårt land sökt hävda att de schweiziska arbetarna har det sämre än sina svenska kamrater. Statsministern har genom jämförelser mellan priserna på två varor velat bevisa denna tes; Morgon-Tidningen skrev för några dagar sedan, utan att ta hänsyn till dr Jacobssons utredning, att i Schweiz "den reala levnadsstandarden för de breda lagren ligger ett märkbart stycke under den svenska nivån". Dessa grovt demagogiska påståenden har söndersmulats av dr Jacobsson. Han har uppvisat att om någon skillnad föreligger mellan svensk och schweizisk levnadsstandard, så är den till Sveriges nackdel. Till samma resultat kommer en för tillfället i Sverige bosatt schweizisk arbetare, hr Abderhalden, i den artikel som på fördagen var införd i Dagens Nyheter. Särskilt betonar hr Jacobsson och Abderhalden att arbetarnas bostäder är bättre och billigare i Schweiz.

Till detta kommer det obestridliga faktum, att den allmänna ekonomiska situationen i Schweiz är vida säkrare. "Den svenska välståndsökningen har såsmåningom köpts med en förtärning av våra reserver, medan den schweiziska konsumtionen betalats med löpande inkomster", skriver dr Jacobsson. "Det är det som gör skillnaden så stor mellan de båda ländernas utveckling. Medan Schweiz har reserver stora nog för att kunna importera utan inskränkning alla de råvaror, maskiner och andra produkter som kan behövas för den inhemska produktionens vidmakthållande och stegring och därmed är i stånd att ytterligare öka sin levnadsstandard, har Sverige stått inför tvånget att skära ned sin import även av de mest nödvändiga varor . . ."

Dessa synpunkter är helt enkelt avgörande för bedömandet av den svenska politiken. Från regeringshåll erkännes, åtminstone i lugnare stunder, att våra svårigheter är utomordentligt stora. Men man antyder att höjningen av de breda lagrens levnadsstandard gjort dessa svårigheter oförånkomliga. Denna tankegång är ohållbar. Förmildrande omständigheter kan inte åberopas; vanstyret är avslöjat.

En annan av regeringens försvarspositioner består i hänvisningar till den internationella utvecklingen. Det har gått dåligt ute i världen, därför har det gått dåligt också hos oss, säger man. Även denna tankegång faller sönder inför dr Jacobssons analys. Enligt hr Myrdal och andra skulle en väldsam arbetslöshetskris komma i USA snart efter kriget. I stället har produktionsstegringen i USA varit enorm. Man befarade att USA skulle vända ryggen åt Europa. I stället har USA politiskt och ekonomiskt lämnat väldiga bidrag till Europas sanering. På punkt efter punkt har utvecklingen, trots alla politiska kriser, blivit mera lyckosam från vår ekonomiska synpunkt än regeringen år 1945 fann anledning att anta. Våra avsättningsmöjligheter har varit goda, exportpriserna relativt höga, produktionsökningen i Europa jämförelsevis stor.

Även på denna punkt är slutsatsen alltså ofrånkomlig. Man måste komma till resultatet "att Sveriges ekonomi i mindre grad än man haft anledning befara blivit utsatt för störningar härrörande från utlandet. Nog borde ett land med våra stora resurser ha kunnat med ledtagande av en viss försiktighet undgå den betalningskris vari det nu till sin olycka råkat". Det är "inrikespolitiken och inte utrikespolitiken som vållat Sveriges nuvarande trångmål".

Alla de reglerингar och ransoneringar som skulle gjorts utvecklingen så mycket lyckosammare i Sverige än annorstädes och vilka t. o. m. har påstätts vara förorsakade av välståndsstegringen har, framhåller dr Jacobsson, medfört en dyrköp nedvridning av produktionen och medfört kostnader för det svenska folkhushållet av sådan storlek att de drabbat alla folklasser i form av minskad realinkomst. En successiv avveckling av regleringsväsendet — i ett slag kan det givetvis inte avskaffas, det har Dagens Nyheter tidigare framhållit — är ett av villkoren för att vi skall kunna återfå ekonomisk styrka under full sysselsättning.

Men för att detta skall kunna genomföras kräves en ny politik, präglad inte av maktmonopol och maktfullkomlighet, utan av samarbete och samling.

Bristerna i den svenska bokdistributionen,

det förhållandet att det fortfarande finns alltför många som aldrig kommer i kontakt med böckerna, trodde man på socialdemokratiskt och kommunistiskt håll när saken senast var på tapeten — för drygt ett år sedan — att man enkelt skulle kunna avhjälpa genom inrättandet av ett statsförlag. Men redan när riksdagen i maj i fjol beslöt sig för att göra en utredning både det statliga förlagsalternativet trätt en smula i bakgrunden, och en mera förutsättningslös undersökning förutsågs. När echelonistkommittén nu har tillkallat åtta sakkunniga för att förbättra bokspridningen och effektivisera stödet åt förtjänta författare har han i sin motiveringen uttalat från de partipolitiska slagorden och skisserat en arbetsplan som alla borde kunna samsas om. Den siktar till förhållandena, grundade på erfarenhet och kunskaper om vad som är genomförbart och praktiskt. En extra förtjänst i motiveringen är att frågan om ersättning till författare för utlåning på bibliotek rekommenderas till förnyad granskning. På en punkt tycks den gamla statsförlagsidén ha stuckit fram igen; det är när det talas om statsstöd åt litterärt betydande författare som "av olika skäl" har svårt att få förlagsgare. Men den passusen kommer inte att spela någon roll; de sakkunniga torde inte så lätt kunna hitta några betydande svenska författare som nu förgäves söker förläggare.

PRESSGRANNAR

I Sovjetryssland har professorerna i ärftlighetsbiologi från högsta ort fått besked om vilken vetenskaplig riktning som är den rätta. En och annan svensk läsare av dessa nyheter kanske finner ryssarnas tillvägagångssätt vittna om en viss naivitet. Lärsökningen av den ärftlighetsbiologiska forskningen är emellertid fullt i sin ordning och särdeles ändamålsenlig i en stat med auktoritärt styrelsesskick. Aftonbladet (fp) påminner om att i Hitlers Tyskland lade man sig också vinn om att hålla ärftlighetsbiologerna på den rätta vägen:

> Forskningens frihet är ett västerländskt ideal som inte ens de mest reaktionära kretsar undgått att ta åstycke av. I diktaturmiljön är däremot forskningen endast en framställare av matnyttiga ting och välsmakande åsikter. Dess anspråk på att förutsättningslöst söka sanningen tillbakavisas av de styrande med oblandat förakt. Kulturoptimister kan göra gällande att det är omöjligt att i längden binda tron och den fria tanken. De har antagligen rätt, under förutsättning att man är generös vid tolkningen av uttrycket "i längden". Under begränsad tid eller så länge som det stringt taget behövs går alltid den andliga oförheten att genomföra.

Bevisen från Berlin och Moskva är oförutsägbara. Utan att förfalla till någon flack optimism vågar man påstå att liberaliseringens pådrivare har fått göra erfarenheter som tyder på att deras möjligheter att dirigera tänkandet inte är obegränsade — inte ens under en kortare period.

De senaste Gallupresultaten bestyrker stabiliteten i de uppmärksammade opinionsförskjutningar som offentliggjordes på försommaren och vilka visade att de socialistiska partiernas undergång kraftigt beskurits. Expressen (fp) framhäver särskilt detta intryck. Några tillfälliga glidningar i åsiktsbildningen var det inte som den gången uppfångades, det ger de samstämmiga mätningarna belägg för.

> Strömkantringen är alltför bred och stark för att dagspolitiska vindar skulle förnå inverka väsentligt på den. Även efter de lätta reträtter juridifierna undergått visar en sammanställning att de socialistiska partiernas aktuella andel i väljarhären ligger ungefär fem procent under noteringen vid 1946 års val och tio procent under motsvarande siffra vid andrakammarvalet för fyra år sedan. Det är ett besked som inte kan misstolkas.

Det är också ett besked som förtjänar att framhävas mot bakgrunden av de glättiga socialdemokratiska stridsropen när det tidigare Gallupprognosen blev känd. Dess innehåll skulle bli det bästa stödet i den fortsatta partipropagandan, förklarades det då!

De mängder av väljare som kommer från övertygelsen att den politik de önskar stödja och se förverkligad är en annan än den nuvarande regeringens har i överskådlig grad förblivit oberörda av den socialdemokratiska propagandoffensiven. Omdömet förändras inte av den lätta återhämtning — 0,8 procent — kommunisterna kunnat registrera. Deras notering ligger alltjämt närmare 5 procent under förra valets.

Alldeles för höga siffror. Det vore en skam för den svenska valmanskåren om kommunisterna inte skulle drivas längre tillbaka efter alla de ogärningar, de cynikst utmanande våldshandlingar som kantar kommunisternas väg i olika länder. Varje vecka, snart sagt varje dag, kommer ju med nya bidrag till detta brottsregister. Har de inte tillräckligt kraftigt inprintats i det allmänna medvetandet? Har fribrefs- och rättsskänslan så avtrubbats inom vissa samhällskretsar att dessa vittnesbörd om kommunisternas anda och syftem inte blir avgörande för ställningstagandet? En ytterst betänklig sak är utan tvivel att socialdemokrater i framskjuten ställning gång på gång undanskymmer vad som här är väsentligt genom att utmåla misshagliga demokratiska riktningar som värre fiender till arbetarna och deras frihetssträvan. Varje sådant uttalande verkar till kommunisternas förmån — de omdömeslösa måste vara medvetna om detta. Handelstidningen (fp) betonar också att det kommunistiska mullvadsarbetet ingalunda är en betydelselös faktor i valrörelsen:

> Att partiet slutgiltigt, utan någon återvändo bundit sig vid värvet att bringa folkstyrelsen på fall och överlämna landet åt polisstaten tycktes det icke kommit dessa Stalinismens legionärer att veckla. Det vore illa om valet den 19 september icke skulle bli ett eftertryckligt avrådningsdagande från denna sammansvärjning mot folkets frihet.

Augustianalysen blev en bekräftelse på socialdemokratins tillbakagång, men denna tillbakagång är nu mindre markerad än i juni. Man kan, tala om en viss återhämtning. Valmaskinen är i gång och partiet samlar sina tillgångar.

Folkpartiets valorganisation är nog inte, tillfogar den citerade tidningen, dimensionerad för en front av den utsträckning som i nuvarande läge är påkallad. Men ingenting är förlorat. En energisk valrörelse har alla utsikter att ge goda resultat. Att märka är att en grupp inte finns medräknad, nämligen de som ännu inte bestämt sig. En stor grupp, nästan en tredjedel av alla rösträttsägande. Vestmanlands Läns Tidning (fp) säger:

> Av tio som har rätt att rösta har en ännu inte bestämt, med vilket parti han (hon) skall rösta, medan två inte ens bestämt sig om över huvud taget skall rösta. Den sistnämnda siffran är sannolikt alltför skrämmande hög i ett läge, då man tycker att den politiska debatten borde fått varje medborgare att inse sin plikt att ha en mening om de stora och klart uppdragna linjerade frågor som striden gäller. Det blir från denna svårande tredjedel, som partierna under de återstående veckorna kommer att göra väldsamma ansträngningar att vinna sympatisörer, och hur den tävlingen utfaller, därom vet man intet.

Tidigare Gallupperioder talar för att folkpartiet har särskilt goda utsikter att vinna anslutning bland de tveksamma, de som inte vill deklarera förrän i sista stund. Vid förra andrakammarvalet exempelvis bidrog denna "efterslamping" bland de liberala elementen till att procentsiffran för folkpartiet befann sig i jämn stegring efter en Gallupsondering i mitten av augusti fram till valresultatet:

Antalet tjänstemän inom stat, kommun och enskilda företag som i dag hålles sysselsatta med krisförvaltningens och planhushållningens uppgifter uppgår till minst 50.000, har Svenska Dagbladet (h) beräknat. I reda pengar betyder det en merutgift för hushållet på minst 300 miljoner kronor:

> Vi börjar med den centrala krisförvaltningen. Då räknas i första hand handels-, industri-, bränsle-, textil- och livsmedelskommissionerna, priskontrollnämnden samt våra 33 kristidsstyrelser. Enbart för dessa uppgick antalet fast anställda tjänstemän den 1 april i år till 2.800. Senare har länsstyrelserna enligt uppgift av statsrådet Strängmåst engagera över 200 tjänstemän för att kunna klara bensinransoneringen. Det blir 20 procent över krigsårens högsta siffra. Totalt är således den centrala krisförvaltningen uppe i en tjänstemannastab på över 3.000 anställda.
>
> Främst i ledet ligger handelskommissionen med 454 anställda, tätt följd av livsmedelskommissionen med 400. Industri- och bränslekommissionerna samt priskontrollnämnden har vardera mellan 250 och 300 anställda. De 33 kristidsstyrelserna har sammanlagt över 1.200 män och kvinnor i sin tjänst. I denna siffra har vi då inte inräknat det stora antal befattningshavare, som i första hand avlönas av vederbörande systembolag.

Går vi så från staten till kommunerna, har varje kommun sin kristidsnämnd. Deras fast anställda personal uppskattas till 4.000. Därtill kommer emellertid alla som arbetar extra för kristidsnämnderna:

> Ett bra exempel erbjuder slaktgodsnämnden, som anställer av de lokala kristidsnämnderna och som minst fyra gånger om året skall inspektera landets över 300.000 djurbeställningar med nät och avin. Rörande slaktgodsnämnens antal föreligger inga statistiska uppgifter.
>
> Att få fram några siffror på, hur många av våra industritjänstemän, som är sysselsatta med att klara förhandlarna till kommissionerna, hjälpa de blanketter och sammanställa den statistik, som betingas av den nuvarande planhushållningen, är ganska svårt. En förskling uppskattning på basis av privata utredningar, visar emellertid, att omkring 12 procent av industritjänstemännen sysselsätts med planhushållningens arbetsuppgifter. Deras antal skulle alltså röra sig omkring 15.000. För handelns vidkommande råder motsvarande svårigheter, varför kommer allt krångel ransoneringen av vissa livsmedel vållar. Enligt beräkningar verkställda av Sveriges Köpmannaförbund innebär ransoneringarna, att man inom livsmedelsbranschen behöver 20.000 biträden fler än under normala förhållanden. Mycket lågt räknat kräver den nuvarande planhushållningen 3.400 av staten och 4.000 av kommunerna avlönade tjänstemän, medan motsvarande siffra för industrin är 15.000 och för livsmedelsbranschen 20.000. Det gör summa 42.000. Därtill kommer så de extra anställda. Uppskattningsvis kan man — om man vill vara mycket försiktig — höja siffran planhushållningstjänstemän med ytterligare blott 8.000 till 50.000 — en siffra som med all säkerhet ligger i underkant.

Det skulle betyda att planhushållningens tjänstemän är fler än alla anställda inom två större industrigrupper: läder och gummi samt i den kemisk-tekniska industrin. De direkta utgifterna för planhushållningstjänstemännen och deras verksamhet taxeras till någonting mellan 300 och 400 milj. kr. Med tillägg av indirekta kostnaderna kom kooperativa organet Vi nyligen till slutsumman en miljard. Förvånet är betydligt billigare.

FJÄDRAR
Specialfabrik för alla slags fjädrar i såväl enstaka som massproduktion. Korta leveranstider. Begär offert.
AKTIEBOLAGET
STÅLFJÄDRAR
Gävlegatan 12 B, Stockholm. Växel 33 22 34
Monter 180 • Kungl. Tennishallen

Lägg märke till NKI-ingenjörerna!

"När man fått tillfälle att granska de former, under vilka korrespondensundervisningen bedrives t. ex. vid NKI-skolan, eller kanske bör jag säga i synnerhet vid NKI-skolan, och man genom närvaro vid examen blir i tillfälle att handgripligen kontrollera resultatet, blir man icke blott övernskad utan även imponerad."
— Karl A. Wesslad
direktör, civiling.

Data om NKI-ingenjörerna:
Genomsnittlig ålder vid examen ..... 29 år
Genomsnittlig praktik vid examen ..... 7 år
Genomsnittlig studietid (uteslutande fritidsstudier):
Efter folkskola 5 år*
Efter realexamen eller högre förkunskaper.. 3 år*
* med avdrag för militärtjänstgöring

I sommar ha 142 nya NKI-ingenjörer utexaminerats efter att ha studerat per korrespondens. De ha bakom sig en ovanlig studieprestation. En ingenjörskurs vid NKI ansluter till folkskolan och omfattar cirka 11.000 sidor samt tusentals övnings- och tentamensuppgifter. NKI-ingenjörerna äro till största delen yrkesmän, som studerat på kvällar och fritid vid sidan om sitt dagliga förvärvsarbete. Många ha redan under studietiden uppnått arbetsledarställning och andra få omedelbart efter examen sin befordran. Varje företagsledning uppskattar den mogna och ansvarskännande elit som NKI-ingenjörerna utgöra. Många av dessa ingenjörer äro för övrigt redan framgångsrika egna företagare.

Kursledning: Professor E. Hubendick

Broschyr om NKI-skolans ingenjörsutbildning sändes kostnadsfritt till intresserade

NKI-skolan
Det Reklamnissa 33 • Stockholm 48

I morgon går vi till
Östermalmstorg kl. 20

Mötesledare: Stationskrivare E. Breding och Dr G. Thorell.
Anföranden av Riksdagsman M. Ståhl: Friheten — fiktion eller verklighet? Direktör J. Bergvall: Ekonomi och politik just nu, och Direktör C. W. Carlson: Är regeringsmaskineriet vettigt?

ORLIN LARSSON RÖJER KALLBERG

24 mans orkester under ledning av musikdirektör Ille Gustafsson.

Folkpartiet kommer

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.